સુપ્રભાતમ્

સુરેશ પ્રા. ભટ્ટ
079-23226251

સલામી સવારની..

બૌ ખવાઈ જાય તો યોજનાનું નામ બદલી નાખો,
રંગે હાથ પકડાય તો મંત્રીનું કામ બદલી નાખો!
ને ઠામ બદલી નાખો મૂળ પક્ષનું ચૂંટાયા પછી -
ને સત્તા મળ્યા પછી 'મંદિર' ને 'રામ' બદલી નાખો..!

હાઈકુ

પાટા ઉપર,
પ્રભુ! ચાલતી રાખો -
અમ જિંદગી...
(કોઈ નિરીક્ષણ કરે છે?!)

ગોઠવે તપ્તો -
અને પોલીસ જાપ્તો -
મત-વિસ્તારે..
(અનુકૂળ અધિકારીઓ)

ચિંતન

શૈલેશૈલે ન માણિક્યં મૌક્તિકં ન ગજેગજે ।
સાધવા ન હિ સર્વત્ર ચંદનં ન વનેવને ॥

'પર્વતે-પર્વતે - દરેક પર્વતની ખાણમાંથી કંઈ માણેક-હીરા મળતા નથી, અને દરેક હાથીના મસ્તકના મદમાંથી કંઈ મોતી ઝરતાં નથી. દરેક વન-જંગલમાં કંઈ ચંદનના વૃક્ષ હોતાં નથી, એમ સજ્જન-સાધુ-સાચા સંત પણ સર્વત્ર હોતા નથી - દુર્લભ હોય છે.'

આજના યુગમાં દરેક સાંસારિક વ્યક્તિના સંબંધોના કેન્દ્રમાં 'સ્વાર્થ' માત્ર જ હોય છે. સગાં-સ્નેહી પરિચિતો ધન-સંપત્તિના જ સંબંધી છે.

નિઃસ્વાર્થભાવે, દેશ-દાઝ અને રાષ્ટ્રભક્તિ માટે સેવા કરનારા આજે દીવો લઈ ગોતવા નીકળવું પડે - રાજકારણ-સંસદ-વિધાનસભાઓ આમ તો કાયદા અને વિકાસ માટેનાં કેન્દ્રો છે, પણ સત્તાની સાઠમારીના મેદાન થઈ ગયાં છે. કૌભાંડ અને ખાયકીની ખાણ થઈ ગયાં છે. એમાં સંત-સજ્જન તો ભાગ્યે જ જૂજ મળે. આ વાત સમજાવવા અહીં માણેક, હીરા, મોતી સર્વત્ર મળતાં નથી તેમ સજ્જન પણ સર્વત્ર હોતા નથી, એ રૂપક લીધું છે.

સુવિચાર

- પાણી જેમ રસ્તો બનાવે તેટલા પ્રવાહી, સરળ બનો..
  જો તમે શિથિલ હશો તો ઉઘાડા પડી જશો. **- બ્રુસલી**
- શ્રેષ્ઠ વ્યક્તિ બોલવામાં સંયમી હોય છે..
  જયારે કાર્ય કરવામાં અગ્રેસર હોય છે. **- એસ. ભટ્ટાચાર્ય**
- દુઃખ તમારા અંતરને જેટલું ઊંડું કોતરશે... એટલું સુખ તેમાં વધુ સમાશે. **- પૂજ્ય મોટા**
- શ્રીમંતાઈમાં જે કોઈને ગણકારતો નથી..
  ગરીબાઈ (યા ગરજના સમયે)માં જગત તેનેય ગણકારતું નથી. **- જીવનસૂત્ર**
- યુવાની 'સ્વેચ્છાચાર'થી નહીં પણ 'સ્વચ્છાચાર'થી શોભે છે. **- પૂ. ડોંગરેજી મહારાજ**
- તૂટનારું તૂટે, ફૂટનારું ફૂટે, ખૂટનારું ખૂટે, એમાં તું શું કામ માથું કૂટે! **- ઉમાશંકર જોશી**
- પ્રભુઆશા વિરુદ્ધ પ્રવૃત્તિ એટલે કેસરના ચાંદલા પર કોલસાની ભૂકી! **- ધર્મસૂત્ર**

(સંકલન : દીપક વી. આસરા)

બોધકથા

યુવાનીમાં યુવા યુવક-યુવતીઓ તૈયાર થવામાં-સ્નાન કરવામાં-માથું ઓળવામાં કલાકોના કલાકો બગાડે-અરીસા સામેથી કોઈ ધક્કો દે ત્યારે જ ખસે છે. પણ નોકરી-ધંધા અને વ્યવહારમાં પડતાં જ 'સમય'ની કિંમત 'સમજાય' છે...

મહાત્મા ગાંધીજી ટ્રેનમાં જ ઊંઘ ખેંચી લેતા, તેથી પ્રવાસમાં કદી તેમને થાક લાગતો નહિ. કોઈ સ્ટેશન આવવાનું હોય એની પાંચ મિનિટ પહેલાં જ બાપુને જગાડવામાં આવતા - બાપુ બાથરૂમ જાય - મોઢું ધોઈ ચશ્માં-લાકડી-ઘડિયાળ લઈ તૈયાર થઈ જાય!

એટલામાં જ એક કાર્યકરની નજર બાપુની ધોતી પર પડી. સાથળની જગ્યાએ જ ધોતીમાં કાણું હતું. ટ્રેન સિગ્નલની રાહમાં ધીમી ચાલતી હતી. નવી બીજી ધોતી થેલામાંથી કાઢવાનો સમય નો'તો. કાર્યકર મૂંઝવણમાં હતા.

બાપુ ફરી બાથરૂમમાં ગયા અને બે મિનિટમાં બહાર આવ્યા. ધોતીનું કાણું 'ગાયબ' હતું. બાપુએ સ્મિત કર્યું. ગાડી પ્લેટફોર્મ પર આવી ઊભી રહી હતી. ગાંધીજી નીચે ઊતર્યા. મંચ પર પાંચ મિનિટ ભાષણ આપ્યું. ફરી ડબ્બામાં આવ્યા.

'બાપુ, તમે ગજબની ઝડપથી તૈયાર થઈ ગયા!' એક કાર્યકરે કહ્યું. ગાંધીજી કહે, હું લંડનમાં ભણતો ત્યારે પંદર મિનિટ માત્ર વાળ ઓળવામાં જ જતી...!! હવે દસ મિનિટમાં સવારનો સંપૂર્ણ નિત્યક્રમ થઈ જાય છે.

રેલવેતંત્રની નઘરોળ બેદરકારી

પાકિસ્તાનના આતંકવાદીને ઉધમપુર પંથકના પ્રજાજનોએ જ પકડીને બીએસએફના હવાલે કર્યો એ સમાચાર જેટલા રોમાંચક છે એટલી જ ગમખ્વાર છે મધ્યપ્રદેશના હરદા જિલ્લામાં વરસાદને કારણે ધોવાઈ ગયેલા રેલવે પુલ પાસે એકસાથે બે-બે ટ્રેનોના ડબ્બા ઊથલી પડવાની ઘટના. ઓછામાં ઓછા ૩૧ માનવ જીવોનો ભોગ લેનારી આ દુર્ઘટનાએ રેલવે તંત્રની ગુલબાંગોની પોકળતા છતી કરી છે. રેલવે મંત્રી સુરેશ પ્રભુએ એમના વિશિષ્ટ બજેટમાં કોઈ નવી ટ્રેન આપ્યા વગર નરેન્દ્ર મોદીના 'વિકાસ'ના મુદ્દા પર ભાર આપ્યો હતો અને જો એવો વિકાસ આમ રામભરોસે અતિવૃષ્ટિથી ટ્રેકને થયેલ નુકસાનને નજરઅંદાજ કરીને જ ટ્રેનો દોડાવવાથી થવાનો હોય તો એનાથી ભગવાન બચાવે! વાહન વ્યવહારમાં સૌથી સલામત ગણાતી રેલ મુસાફરી દિવસે દિવસે વધુ ને વધુ જોખમી બની રહી છે ત્યારે વડાપ્રધાન ચીન અને જાપાનથી બુલેટ ટ્રેનની ટૅકનોલૉજી લઈ આવવાની વાતો કરે તે કેટલું વાહિયાત લાગે! રેલવે મંત્રીએ હરદાની રેલદુર્ઘટના એકાએક 'ફ્લૅશ ફ્લડ' આવી જવાથી થઈ હોવાનું નિવેદન કરી એ માનવસર્જિત દુર્ઘટના નહોતી, એવું ઠરાવવાની કોશિશ કરી છે. સુરેશ પ્રભુએ એમની અટક અનુસાર એને પ્રાકૃતિક આપદામાં રોડવી દઈ પ્રભુની મરજી ગણી લેવાનું વલણ અપનાવ્યું હોય તો એથી વધારે કમનસીબી કઈ હોઈ શકે? અગાઉ પણ રેલવે અકસ્માતો થયેલા છે અને આ વખતે પણ થયો છે. પરંતુ આ વખતનો અકસ્માત કોઈ બે ગાડીઓની ટક્કરથી નથી થયો, એટલા જ કારણસર રેલતંત્ર એની જવાબદારીમાંથી છટકી શકે નહીં. આ અકસ્માત રેલવેની નઘરોળ બેદરકારીનો પુરાવો છે. 'ફ્લૅશ ફ્લડ' આવવાની સંભાવના હોય ત્યારે ટ્રેકનું પૂર્વ નિરીક્ષણ કરીને આવી દુર્ઘટનાઓથી બચી શકાય. પરંતુ આવડા મોટા સવા સો કરોડની વસતિના દેશમાં પચ્ચીસ-પચાસ માણસ ઓછાં થાય કે થોડા કરોડનું નુકસાન થઈ જાય, એથી રેલવે કે કેન્દ્રના પેટનું પાણી સુધ્ધાં હાલે નહીં, એ મુદ્દો વિચારવા જેવો ખરો. લાલબહાદુર શાસ્ત્રીને વખાણનારા વડાપ્રધાન એમના રેલમંત્રીનું રાજીનામું નથી માગી શકતા. શાસ્ત્રીએ તેઓ રેલમંત્રી હતા ત્યારે થયેલ અકસ્માતની નૈતિક જવાબદારી લઈ હોદ્દા પરથી રાજીનામું આપવાનું સૌજન્ય દાખવ્યું હતું. થોડાક લાખનું વળતર આપી દેવાથી માણસના મૃત્યુથી થયેલ નુકસાનની ભરપાઈ નથી થઈ જતી. પરંતુ સરકારને એ જ રીતરસમ કોઠે પડી ગઈ છે. રેલવે સુરક્ષાતંત્ર મજબૂત કરવાની વાતો તો મોટા અવાજે થતી રહે છે, પણ મુસાફર જ્યારે મોંઘી ટિકિટ લઈ ટ્રેનમાં બેસે છે ત્યારે સલામત સ્થિતિમાં ઊતરશે કે કેમ, એ નક્કી નથી. બનવાજોગ કે એની લાશ જ પાછી આવે અથવા હરદા જેવા અકસ્માતમાં તો લાશ સુધ્ધાં ન જડે. વિશ્વસત્તા બનવાની હોડમાં નરેન્દ્ર મોદીની સરકારની આ પણ એક 'ઉપલબ્ધિ' જ ગણાય!

તંત્રી સ્થાનેથી....

મગનભાઈને દેવલોક થયે એક વર્ષ થઈ ગયું છે, આ સાંભળી રમણિકને દુઃખ સાથે આશ્ચર્ય થાય છે કે, મગન જેવા સત્યવાદી, નિખાલસ અને માયાળુ માણસ જીવનમાં મળવા મુશ્કેલ છે

વાર્તા રે વાર્તા

નિરંજન ઓઝા

ભાવનગર શહેરની જૂનામાં જૂની આલ્ફ્રેડ હાઈસ્કૂલનો સ્નેહમિલન કાર્યક્રમ યોજવામાં આવ્યો છે. તેમાં હાજરી આપવા માટે અમદાવાદથી રમણીક સવારની બસમાં નીકળી ભાવનગર આવે છે, લગભગ ૧૫ વર્ષ પછી ભાવનગર આવતો હોવાથી શહેરે શું પ્રગતિ કરી છે તે જાણવાના હેતુથી બસસ્ટેન્ડેથી ચાલીને જવા વિચારે છે. ચાલતાં ચાલતાં પહોળા રસ્તાઓ, શેરીનાં જૂનાં મકાનોની જગ્યાએ, આલીશાન ફ્લૅટની ઊંચી સોસાયટીઓ ઠેરઠેર ચોખ્ખાઈ તેમજ ચમકદાર રસ્તાઓ, રસ્તાની બંને બાજુએ મોટી મોટી દુકાનો જોઈને આશ્ચર્ય થયું અને ભાવનગર શહેરે સાધેલી પ્રગતિથી આનંદ થાય છે. ચાલતાં ચાલતાં બાર્ટન લાઈબ્રેરી પાસે આવે છે. ત્યાં એક લારીમાં ઊકળતી ચાની સોડમ આવે છે તેથી ખૂણામાં ઊભેલી લારીએ જઈ ચાનો ઓર્ડર આપે છે. થોડી ચા પિવાણી હશે ત્યાં કોઈ ખભે હાથ મૂકી પુકારે છે કે ક્યારે આવ્યો, મને ખાતરી હતી કે 'રમ્યા'તું જરૂરથી આવીશ એટલે હું ક્યારનો આવીને અહીં બેઠો છું.

આટલું બધું સાંભળ્યા પછી પાછળ વળીને જુએ છે તો તેના ક્લાસનો ડફોળ મિત્ર મગન ઊભેલો જણાય છે, મગન આગળ વાત ચલાવતાં કહે છે કે, આપણે ઘણા વખતે મળ્યાં છીએ, પરંતુ જણાવ કે બીજા મિત્રો શું કરે છે, 'રમ્યા'? હવે રમણીકને 'રમ્યા' કહ્યા પછી મગન તેની વાત કરતાં કહે છે કે પેલો 'લખી' ઉર્ફે લક્ષ્મીકાન્ત ભણવામાં તારાથી ઊતરતો હતો, તું ભણવામાં ખૂબ જ હોશિયાર હતો અને તેને લીધે તું અત્યારે સચિવાલયમાં મોટો ઑફિસર છે, તારા હાથ નીચે પાંચથી છ જણા કામ કરે છે. આપણા માસ્તર સાહેબને પણ તારા માટે માન હતું. જયારે 'લખી' ઉર્ફે લક્ષ્મીકાન્ત તેના કાકા રાજકોટના રાજકારણમાં અઠંગ ખેલાડી હતા તેથી તેને બૅન્કમાં જૉબ અપાવી દીધી હતી તે પણ અત્યારે બૅન્કમાં મોટો ઑફિસર છે અને રાજકોટમાં મોટા ફ્લૅટમાં રહે છે.

જરા પણ અટક્યા વિના મગન આગળ વાત કરે છે કે પેલો બોબડો 'વીનિયો' ઉર્ફે વિનોદ, ઘણી વખત મોઢામાં આંગળાં નાખીને બોલાવીએ તો પણ આપણા પૂર્વ વડાપ્રધાનની જેમ મૌન ધારણ કરી બોલતો નહિ. ભણવામાં પણ સાધારણ હતો તેમ છતાં લગ્ન પછી તેના સસરાએ નડિયાદમાં હૉસ્પિટલ શરૂ કરાવી દીધી હતી તે પણ અત્યારે જલસા કરે છે.

અરે, પેલો ટીનરું વામનજી, નામ પ્રમાણે ગુણ હતા, તે પણ ભણવામાં સાધારણ હતો તેમ છતાં તેના કોઈ સગાએ પૈસાના જોરે, સ્કૂલમાં રખાવી દીધો હતો તે પણ અત્યારે સ્કૂલનો પ્રિન્સિપાલ છે.

"બાળપણાની પ્રીત કેમ વિસરે રે..."

આગળ વાત કરતાં મગન જણાવે છે કે પેલો 'નારણિયો' મારી જેમ ભણ્યો નહિ પરંતુ તેના બાપાની કરિયાણાની દુકાન હતી તેથી તે ત્યાં ગોઠવાઈ ગયો, નારણિયાના બાપા અને મારા બાપા બંને ખાસ મિત્રો, એટલે મારી ભલામણ કરી હતી તેથી તેની દુકાનમાં રાખી લીધો, એના બાપા ગુજરી ગયા પછી મારી બહુ જ અદેખાઈ - ઈર્ષા કરે છે, કારણ કે મારે બે દીકરી અને એક દીકરો છે, જયારે તેને ત્યાં હજુ પારણું બંધાયું નથી, કેટલીક વખત નોકરીમાંથી કાઢી મૂકવાની ધમકી આપે છે પરંતુ બાપાની શરમને લીધે કાઢી નથી મૂકતો. બાકી કામ કરાવીને તેલ કાઢે છે. આજ હું ભણ્યો નથી તેથી મારી આ દશા છે, જયારે તમે ભણી-ગણી સારી જગ્યાએ ગોઠવાઈ ગયા છો.

આ વાર્તાલાપ અટક્યો નથી, મગન આગળ ચાલતાં જણાવે છે કે તમને બધાંને આમંત્રણ મળ્યું છે જયારે હું ભાવનગરમાં છું તેમ છતાં આમંત્રણ મળ્યું નથી. જો હવે કાર્યક્રમ શરૂ થવાને થોડીવાર છે તેથી હવે છૂટા પડીએ કારણ કે મારે પણ દુકાન ઉઘાડવાનો સમય થઈ ગયો છે. જો પેલી ખૂણામાં મોટા બોર્ડવાળી દુકાને હું કામ કરું છું. તો, હવે આવે તો મને ત્યાં મળજે.- આમ કહી મગન છૂટો પડે છે.

સમય પાણીની માફક પસાર થાય છે અને રમણિકને પાંચેક વર્ષ પછી ભાવનગર આવવાનું થાય છે તેથી બાર્ટન લાઈબ્રેરી પાસે આવી મગન વિશે પૂછે છે. જવાબ મળે છે કે હમણાં ઘણા જ સમયથી અહીં દેખાયા નથી. તેથી મોટા બોર્ડવાળી દુકાને રમણિક આવે છે. મગન માટે પૂછતાં જાણવા મળે છે કે મગનભાઈને દેવલોક થયે એક વર્ષ થઈ ગયું છે, આ સાંભળી રમણિકને દુઃખ સાથે આશ્ચર્ય થાય છે કે, મગન જેવા સત્યવાદી નિખાલસ અને માયાળુ માણસ જીવનમાં મળવા મુશ્કેલ છે.

સૌથી વધુ દૂધ આપનાર ગાય કે ભેંસના માલિકને કયો એવોર્ડ એનાયત થાય છે?

રાષ્ટ્રીય અને આંતરરાષ્ટ્રીય પારિતોષિકો

(૧) તિલક પુરસ્કાર કયા ક્ષેત્ર માટે અપાય છે?
(અ) સમાજસેવા (બ) આરોગ્ય
(ક) શિક્ષણ (ડ) સંરક્ષણ

(૨) ફિરોઝ ગાંધી પુરસ્કાર કયા ક્ષેત્ર માટે અપાય છે?
(અ) સાહિત્ય (બ) વિજ્ઞાન
(ક) કૃષિ (ડ) પત્રકારત્વ

(૩) ભારત-ભારતી સન્માન કઈ સરકારનો સાહિત્યિક પુરસ્કાર છે?
(અ) બિહાર (બ) ઉત્તરપ્રદેશ
(ક) હિમાચલ પ્રદેશ (ડ) રાજસ્થાન

(૪) ડેવિન કોહન પુરસ્કાર કયા દેશનો સર્વોચ્ચ સાહિત્યિક પુરસ્કાર છે?
(અ) ફ્રાન્સ (બ) જર્મની
(ક) ઈંગ્લેન્ડ (ડ) અમેરિકા

(૫) સૌથી વધુ દૂધ આપનાર ગાય કે ભેંસના માલિકને કયો એવોર્ડ એનાયત થાય છે?
(અ) ગોપાલ રત્ન (બ) ગોરત્ન
(ક) ગોસેવારત્ન (ડ) ગૌમંડલ રત્ન

(૬) ગ્લોબલ ૫૦૦ પુરસ્કાર કયા ક્ષેત્ર માટે અપાય છે?
(અ) સંરક્ષણ (બ) શાંતિ
(ક) પર્યાવરણ (ડ) ઊર્જા સંરક્ષણ

(૭) વિશ્વ ખાદ્ય આપૂર્તિ ક્ષેત્રમાં પ્રદાન માટે કયો પુરસ્કાર અપાય છે?
(અ) ઑસ્કાર (બ) એમ્પી
(ક) ટેમ્પલ્ટન (ડ) બોરયમા

(૮) રાઈટ લિવલીહૂડ પુરસ્કાર આપતી સંસ્થા કયાં આવેલી છે?
(અ) લંડન (બ) એડીનબર્ગ
(ક) ગ્લાસ્ગો (ડ) બર્મિંગહામ

(૯) કોરોમંડલ ફર્ટિલાઈઝર્સ કંપની દ્વારા કયો પુરસ્કાર અપાય છે?
(અ) ચમેલી પુરસ્કાર (બ) સરલા સન્માન
(ક) બોરલોગ પુરસ્કાર (ડ) કુરિયન પુરસ્કાર

(૧૦) યુરોપીયન સંસદ દ્વારા શાંતિ માટે કયો એવોર્ડ અપાય છે?
(અ) મેગ્સેસે (બ) સખારોવ
(ક) ગોલ્ડન ગેટ (ડ) સિમન બોલીવર

(૧૧) ડૉ. હરિપ્રસાદ દેસાઈને નીચેનામાંથી કયો ચંદ્રક મળ્યો હતો?
(અ) કુમારચંદ્રક (બ) સારસ્વત ચંદ્રક
(ક) નર્મદ સુવર્ણ ચંદ્રક (ડ) રણજીતરામ સુવર્ણચંદ્રક

(૧૨) સ્ટાલિન પુરસ્કાર મેળવનાર પ્રથમ ભારતીય કોણ છે?
(અ) એ.પી.જે. અબ્દુલ કલામ (બ) એન. લેમ્સ ડેન
(ક) રાજેન્દ્ર શાહ (ડ) સૈફુદીન કિચબૂ

(૧૩) વી.ડી. ગોયેન્કા પુરસ્કાર કયા ક્ષેત્ર માટે અપાય છે?
(અ) ફિલ્મ (બ) સંગીત
(ક) પત્રકારત્વ (ડ) વિજ્ઞાન

(૧૪) સાહિત્યના ક્ષેત્ર માટે નીચેનામાંથી કયો એવોર્ડ અપાય છે?
(અ) મૂર્તિદેવી પુરસ્કાર (બ) અર્જુન પુરસ્કાર
(ક) શાંતિ સ્વરુપ ભટનાગર એવોર્ડ (ડ) ધન્વંતરી પુરસ્કાર

(૧૫) સૌ પ્રથમ બિહારી પુરસ્કાર મેળવનાર સાહિત્યકાર કોણ છે?
(અ) ડૉ. જગનાથ પાઠક (બ) ડૉ. જયસિંહ નીરજ
(ક) આશાપૂર્ણા દેવી (ડ) સુમિત્રાનંદન જોષી

વિવિધા

વિષય : આ સપ્તાહમાં આવતા વિશ્વના વૈજ્ઞાનિકોના જન્મદિવસ

- ૭ ઑગસ્ટ ૧૮૮૬ — એલન હેઝલટીન - કોમર્શીયલ રેડિયો માટે ન્યૂટ્રોડાઈન સર્કીટ બનાવનાર અમેરિકન વૈજ્ઞાનિક
- ૭ ઑગસ્ટ ૧૯૨૫ — ભારતીય જીનેટીક્સ વૈજ્ઞાનિક, ગ્રીન રિવોલ્યુશન પ્રોગ્રામના એક અગ્રણી
- ૮ ઑગસ્ટ ૧૯૦૩ — કોન્ટ ફૂચ - ડેનીચ આર્કીઓલોજીસ્ટ
- ૮ ઑગસ્ટ ૧૯૦૨ — પૉલ એ. એચ. ડીરેક - ઈંગ્લીશ ભૌતિકશાસ્ત્રી, કોન્ટમ મિકેનીકલ માટે ૧૯૩૩ માં નોબેલ પ્રાઈઝ મળ્યું.
- ૯ ઑગસ્ટ ૧૯૦૧ — અર્નેસ્ટ લોવરન્સ - અમેરિકન ભૌતિકશાસ્ત્રી. 'સાયક્લોટ્રોન' શોધ બદલ ૧૯૩૯માં નૉબેલ પ્રાઈઝ મળ્યું.
- ૯ ઑગસ્ટ ૧૮૯૭ — રાલ્ફ વિડોફ - અમેરિકન વૈજ્ઞાનિક - ઍક્સ-રેનો વ્યવહારુ ઉપયોગ કરનાર
- ૧૦ ઑગસ્ટ ૧૯૦૨ — એર્ન ટીસેલીયસ - સ્વીડનના બાયોકેમીસ્ટ. 'ઈલેક્ટ્રોફલોરેસીસ' શોધ બદલ ૧૯૪૮માં નૉબલ પ્રાઈઝ મળ્યું
- ૧૦ ઑગસ્ટ ૧૮૮૯ — ચાર્લ્સ ડેરો - અમેરિકન સંશોધક. 'માનોપોલી' ગેઈમ બોર્ડના ડિઝાઈનર
- ૧૧ ઑગસ્ટ ૧૯૨૧ — ટોમ કિલબૂર્ન - બ્રિટીશ ઈલેક્ટ્રીકલ એન્જીનીયર. પ્રથમ 'ધ બેબી' કોમ્પ્યુટર પ્રોગ્રામ બનાવનાર
- ૧૧ ઑગસ્ટ ૧૮૬૫ — ગિફોર્ડ પિન્ચોટ - અમેરિકન ફોરેસ્ટર. નેચરલ રીસોર્સીસ કન્ઝર્વેશન પર સંશોધન કરનાર
- ૧૨ ઑગસ્ટ ૧૮૮૭ — ઈર્વીન સ્કોડીંગર - ઑસ્ટ્રેલિયન ભૌતિકશાસ્ત્રી. ઍટોમીક પાર્ટીકલ્સને લગતા સંશોધન માટે ૧૯૩૩માં નૉબેલ પ્રાઈમ મળ્યું
- ૧૨ ઑગસ્ટ ૧૮૮૨ — બેન્સેન્ટ બેન્ડીક્ષ - અમેરિકન સંશોધક - ઓટોમોબાઈલ્સ અને એરક્રાફ્ટને લગતા ડીવાઈસ બનાવનાર
- ૧૩ ઑગસ્ટ ૧૯૦૨ — ફેનીક્સ વેન્કેલ - જર્મન એન્જીનીયર - પ્રથમ ઈન્ટરનેલ કમ્બલ્સન એન્જીન શોધનાર
- ૧૩ ઑગસ્ટ ૧૮૮૭ — ડેલ્ટેવ બ્રોન્ક - અમેરિકન બાયોફિઝીસ્ટ - ઈલેક્ટ્રો માઈસ્ક્રોસ્કોપીનો ચેતાતંત્ર માટે ઉપયોગ કરનાર

ખજાનો

અનિલ પટેલ

ગત સપ્તાહના સવાલનો જવાબ

સવાલ - હરિયાણા સરકારના આરોગ્યમંત્રી કોણ છે?
જવાબ : અનિલ વિજ

સાચા ઉત્તર આપનાર પત્રમિત્રો

(૧) ઋજિત એમ. રાવલ : સે-૭ડી, ૧૨૨૨/૨
(૨) નટુભાઈ દરજી : પેથાપુર
(૩) મૂળજીભાઈ પરમાર 'દધિ' - સે-૭
(૪) જયેન્દ્રપ્રસાદ પાઠક : ઈન્ફોસિટી સાયન્સ કૉલેજ

આ સપ્તાહનો સવાલ (જવાબ એક સપ્તાહમાં મોકલો)

નાગાલેન્ડના મુખ્યમંત્રીનું નામ શું છે?
'ગાંધીનગર સમાચાર' - ખજાનો વિભાગ
બ્લોક નં. ૬૮૪/૧, સેક્ટર-૮ ગાંધીનગર

સાચા જવાબો

(૧) અ (૨) ડ (૩) બ (૪) ક (૫) અ (૬) ક (૭) ડ (૮) અ (૯) ક (૧૦) બ (૧૧) અ (૧૨) ડ (૧૩) ક (૧૪) અ (૧૫) બ

અષાડને છેલ્લે દા'ડે

અમર વારસો

ડૉ. રશ્મિકાન્ત મહેતા

કોઈ મહિના સાથે કોઈ સાહિત્યકૃતિનું સ્મરણ સંકળાઈ જાય એવું અષાઢ સાથે બન્યું છે અને એ સાહિત્યરચના 'મેઘદૂત' છે. કાલિદાસના આ સંદેશકાવ્યના બે ભાગ -પૂર્વ મેઘ અને ઉત્તર મેઘ-માં ૧૦૨ શ્લોક છે.

અલકાનગરીના અધિપતિ કુબેરે કર્તવ્યમાંથી ભ્રષ્ટ બનેલા યક્ષને એક વર્ષ માટે દેશનિકાલની સજા કરી. યક્ષે રામગિરિ ઉપર નિવાસ કર્યો. પત્નીવિરહમાં આઠ મહિના જેમતેમ પસાર કર્યા; પણ અષાઢ આવતાં એની વિરહવેદના એકદમ વધી ગઈ. એ ચેતન-અચેતનનો ભેદ ભૂલી ગયો અને વાદળ સાથે સંદેશો યક્ષિણીને મોકલવા લાગ્યો. પહેલાં તેણે રામગિરિથી અલકાનો માર્ગ કહ્યો, પછી અલકાનું વર્ણન કર્યું અને પછી પત્ની માટેનો સંદેશો કહ્યો.

આ ઘટના અષાઢ મહિનામાં ક્યારે બની? 'મેઘદૂત'ના બીજા શ્લોકનો ઉત્તરાર્ધ શરૂ થાય છે.

આષાઢસ્ય પ્રથમ દિવસે -
અષાઢને પહેલે દિવસે યક્ષે મેઘને જોયો.

ભારત સરકારના ટપાલ વિભાગે તા. ૨૨.૬.૧૯૬૦ના રોજ અષાઢ સુદ એકમે 'મેઘદૂત'ની ટપાલટિકિટનું પ્રકાશન કર્યું છે. આષાઢસ્ય પ્રથમ દિવસે - આ પદ્યાંશી વિચારબીજ ઉઠાવીને હિન્દીમાં મોહન રાકેશે ઈ.સ. ૧૯૫૮માં 'આષાઢ કા એક દિન' નામે ત્રિઅંકી નાટક પ્રકાશિત કર્યું છે. કાલિદાસ અને એની સખી મલ્લિકા આનો કથાવિષય છે.

આષાઢસ્ય પ્રથમ દિવસે - આ અતિ પ્રચલિત બની ગયું છે. પરંતુ અહીં બીજો પાઠ પણ મળે છે - આષાઢસ્ય પ્રશમ દિવસે. અષાઢને છેલ્લે દિવસે. યક્ષની આ ઘટના અષાઢ મહિનાના છેલ્લે દિવસે બની છે.

આજે પણ રામગિરિ - રામટેક, રામટેકરો - નાગપુરથી ઈશાન ખૂણે ૫૪ કિલોમીટરે ગોદાવરી કાંઠે છે ત્યાં કાલિદાસ સ્મારકની સ્થાપના થયેલી છે. કવિએ રામગિરિથી કૈલાસ પર્વત સુધીની કાવ્યાત્મક ભૂગોળ આપી દીધી છે.

'ગીતા' અને 'મેઘદૂત' - ભારતમાં વિશિષ્ટ ગ્રંથો છે. અધ્યાત્મ-માર્ગના પ્રવાસીને 'ગીતા' પાસે અને સાહિત્યમાર્ગના પ્રવાસીને 'મેઘદૂત' પાસે જવાનું થાય. 'મેઘદૂત' કાલિદાસની સર્વોત્તમ રચના છે. એના ઉપર ૫૦ સંસ્કૃત વ્યાખ્યાઓ રચાઈ છે. ઈ.૧૮૧૩માં વિલ્સને એનો અંગ્રેજી અનુવાદ કલકત્તાથી પ્રકાશિત કર્યો. આ વાંચીને જર્મન કવિ ગેટેએ પ્રસન્નતા વ્યક્ત કરી કે આ તો શાકુન્તલ કરતાં પણ વધુ આહ્લાદક છે. જર્મન કવિ શિલરે આમાંથી પ્રેરણા લઈને 'મારિયા સ્ટુઅર્ટ'ની રચના કરી છે. આમાં સજા પામેલા યક્ષની જેમ મૃત્યુદંડની સજા પામેલ કેદી છે.

ઈ. ૧૯૪૫માં 'મેઘદૂત' નામે હિન્દી ચલચિત્ર બનેલું. તેનાં ગીત ફૈયાઝ હાશમીએ લખેલાં અને જગમોહને ગાયેલાં હતાં. ગુજરાતીમાં 'મેઘદૂત'ના અનુવાદો ૪૦થી વધુ થયા છે. આ સૌમાં સૌથી વધુ પ્રસિદ્ધ અને પ્રાચીનતમ સમશ્લોકી અનુવાદ કિલાભાઈ ઘનશ્યામ ભટ્ટનો છે. અમદાવાદના આ અનુવાદકનો અનુવાદ ઈ.૧૯૧૩માં પ્રકાશિત થયો છે. આમાંનું આ ઉદાહરણ સરસ છે : યક્ષ પોતાની પત્નીને આશ્વાસન આપે છે -

તોયે આશા કંઈ કંઈ ધરી, પ્રાણને હું નિભાવું,
માટે એવું સમજી સુભગે! ગાભરી ના થતી તું;
કોને નિત્યે સુખ નભી રહ્યું, એકલું દુઃખ કોને,
નીચે-ઊંચે ફરી રહી દશા, ચક્રધારા પ્રમાણે. (ઉત્તરમેઘ-૫૦)

યક્ષનું આશ્વાસન તો આપણને સૌને ઉપયોગી છે.

આષાઢનો પ્રથમ દિવસ - અષાડને છેલ્લો દા'ડે - નજીક છે ત્યારે 'મેઘદૂત'ના રચયિતાને ભાવવંદના.

'ગીતા' અને 'મેઘદૂત' - ભારતમાં વિશિષ્ટ ગ્રંથો છે, અધ્યાત્મ-માર્ગના પ્રવાસીને 'ગીતા' પાસે અને સાહિત્ય માર્ગના પ્રવાસીને 'મેઘદૂત' પાસે જવાનું થાય, 'મેઘદૂત' કાલિદાસની સર્વોત્તમ રચના છે